

Jan Kluza

Problematyka kwalifikowania zachowania
polegającego na udostępnieniu konta, które
służyło do dokonania oszustwa. Glosa do wyroku
Sądu Okręgowego w Świdnicy z 2.10.2018 r.,
IV Ka 555/18¹

*The issue of qualifying the behaviour consisting in providing an
account that was used to commit fraud. Gloss to the judgment of
the Provincial Court in Świdnica of 2 October 2018, IV Ka 555/18*

Abstract

The gloss concerns the judgment of the Provincial Court in Świdnica, which faced a relatively frequent factual state of opening a bank account and then disclosing its data to a third party who performs fraud through it. The Provincial Court in Świdnica, following the court of first instance, rightly attributed the aid to fraud. This position is correct, but it is against this background that some specific remarks should be made, which will be presented in the commentary.

Keywords: *aiding, pole, fraud, money laundering*

Streszczenie

Glosa dotyczy wyroku Sądu Okręgowego w Świdnicy, który zmierzył się ze stosunkowo częstym stanem faktycznym, a dotyczącym założenia konta bankowego i następnie udostępnienia jego danych osobie trzeciej, która za jego pośrednictwem dokonuje oszustwa. Sąd Okręgowy w Świdnicy, w ślad za sądem I instancji, przypisał w takim przypadku działanie w ramach pomocnictwa do oszustwa. Stanowisko to jest słuszne, niemniej na tym tle poczynić należy pewne szczegółowe uwagi, co zostanie przedstawione w glosie.

Słowa kluczowe: *pomocnictwo, stęp, oszustwo, pranie brudnych pieniędzy*

Dr Jan Kluza, asesor Sądu Rejonowego w Kielcach, Polska, ORCID: 0000-0002-0929-6093, e-mail: jan.kluza@hotmail.com

Data zgłoszenia tekstu przez autora: 22.08.2022 r.; data zaakceptowania do publikacji: 7.02.2023 r.

¹ LEX nr 2605520.

1. Wstęp

Stosunkowo często do sądu kierowane są akty oskarżenia przeciwko sprawcy oskarżonemu o popełnienie przestępstwa z art. 286 § 1 Kodeksu karnego² w stanie faktycznym, w którym zachowanie oskarżonego sprowadza się do tzw. działania „na słupa”. Najczęściej przybiera to postać założenia konta bankowego i jego udostępnienia nieznanym sprawcom, którzy następnie za pośrednictwem portali ogłoszeniowych dokonują oszustw z wykorzystaniem założonego przez „słupa” konta bankowego. Często ustalenie bezpośrednich sprawców jest niemożliwe, a ze względu na posłużenie się przez „słupa” swoimi danymi osobowymi w banku, staje się on jedyną osobą oskarżoną o popełnienie przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. na szkodę pokrzywdzonych, z którymi nie miał bezpośredniego kontaktu. Podobny stan faktyczny był przedmiotem rozpoznania Sądu Okręgowego (dalej SO) w Świdnicy, który w analogicznym stanie faktycznym utrzymał w mocy wyrok sądu I instancji, przypisując oskarżonemu odpowiedzialność za pomocnictwo.

2. Stan faktyczny

„E. M. został oskarżony o to, że w dniu 7 stycznia 2016 r. w R., woj. (...), działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadził do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie 1130 zł. D. G. poprzez wprowadzenie go w błąd co do zamiaru i możliwości wywiązania się z zawartej na portalu (...) umowy sprzedaży spawarki (...) w ten sposób, że zaoferował mu na wspomnianym portalu sprzedaż przedmiotowej spawarki za kwotę 1100 zł, a po dokonaniu przez pokrzywdzonego wpłaty umówionej kwoty wraz z kosztami przesyłki, nie przesłał jej”³, przy czym czynu tego miał dopuścić się w ramach recydywy, tj. o czyn z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 64 § 1 k.k. Wyrokiem sądu I instancji oskarżonego skazano za to, że „w dniu 4 stycznia 2016 r. w R., woj. (...), w zamiarze, aby inna nieustalona osoba dokonała czynu zabronionego, udzielił jej w tym pomocy w ten sposób, że zawarł w tym dniu umowę o prowadzenie rachunku bankowego w (...) S.A. we W., przy czym wskazał jako numer telefonu służącego do autoryzacji transakcji w ramach Bankowości Elektronicznej nie należący do niego, ale do osoby, której udzielał pomocy numer: (...), a następnie całość dokumentacji związanej z prowadzeniem rachunku bankowego przekazał teje nieustalonej osobie, która następnie przy użyciu tego rachunku w dniu 7 stycznia 2016 r. doprowadziła D. G. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie 1130 zł poprzez wprowadzenie w błąd co do zamiaru i możliwości wywiązania się z zawartej na portalu (...) umowy sprzedaży spawarki marki K. (...), przy której zawarciu jako sprzedającego wskazano oskarżonego oraz podano wyżej wymieniony numer telefonu, a po dokonaniu przez pokrzywdzonego wpłaty umówionej kwoty wraz z kosztami przesyłki, nie przesłano mu zakupionego przedmiotu”, którego

² Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.) – dalej k.k.

³ Wyrok SO w Świdnicy z 2.10.2018 r., IV Ka 555/18, LEX nr 2605520.

dopuszczył się w ramach recydywy, tj. za winnego występku z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k. i art. 64 § 1 k.k. Apelację od tego wyroku wniósł obrońca oskarżonego, zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych, jednak sąd II instancji utrzymał zaskarżony wyrok w mocy. Sąd Okręgowy w Świdnicy stwierdził, że „Okoliczności sprawy w sposób jednoznaczny wskazują, że E. M. miał świadomość, że podjęte przez niego czynności ułatwią innym osobom popełnienie przestępstwa oszustwa i godził się na to, że jego konto bankowe zostanie wykorzystane w przestępnym procederze. Za ugruntowany w orzecznictwie należy uznać pogląd, iż choć przestępstwo z art. 286 § 1 k.k. jako charakteryzujące się celem w postaci osiągnięcia korzyści majątkowej należy do tzw. przestępstw kierunkowych i może być popełnione tylko z zamiarem bezpośrednim, to jednak w przypadku formy zjawiskowej pomocnictwa do tego przestępstwa sprawca może działać również z zamiarem ewentualnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., III KK 308/12, LEX nr 1308127). Zachowania oskarżonego w żaden sposób nie usprawiedliwia podnoszona przez obrońcę nieporadność i naiwność życiowa. W ocenie Sądu odwoławczego każda osoba dorosła posiadająca zdolność rozumowania jest świadoma, że udostępnianie osobom postronnym rachunku bankowego i swoich danych osobowych może być negatywne w skutkach”.

3. Zamiar bezpośredni dokonania oszustwa a współsprawstwo

Zgodnie z art. 286 § 1 k.k. kto, „w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”. Ze sformułowania „w celu osiągnięcia korzyści majątkowej” wynika w sposób jednoznaczny, że „Oszustwo z punktu widzenia znamion strony podmiotowej może być popełnione wyłącznie z zamiarem bezpośrednim, szczególnie zabarwionym (kierunkowym – *dolus coloratus*), obejmującym zarówno cel, jak i sposób działania sprawcy”⁴. Zamiar bezpośredni oznacza, że sprawca chce popełnić czyn zabroniony, tzn. kontynuuje swoje zachowanie, mając świadomość konieczności realizacji znamion czynu zabronionego⁵. Na gruncie przestępstwa oszustwa oznacza to, że „zamiar ten ma obejmować także sposób działania sprawcy i wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu lub niezdolności pokrzywdzonego do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Istota przestępstwa polega na posłużeniu się fałszem jako czynnikiem sprawczym, który ma doprowadzić pokrzywdzonego do podjęcia niekorzystnej decyzji majątkowej”⁶.

Z kolei współsprawstwo w popełnieniu czynu zabronionego wymaga działania wspólnie i w porozumieniu (art. 18 § 1 k.k.). Działanie w porozumieniu co do

⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego (dalej SA) w Poznaniu z 13.01.2022 r., II AKa 92/21, LEX nr 3321403.

⁵ O. Sitarz, [w:] *Pravo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2020, s. 124.

⁶ Wyrok SA w Warszawie z 28.10.2021 r., II AKa 36/21, LEX nr 3259512.

czynu, który wymaga zamiaru bezpośredniego, jest równoznaczne z tym, że działanie wspólnie i w porozumieniu również musi być podjęte w zamiarze bezpośrednim. Współsprawstwo może mieć charakter właściwy, gdy każdy ze współników odpowiada za „część” czynu, a całość ich zachowania składa się na realizację znamion przestępstwa, lub równoległy, kiedy każdy z uczestników realizuje całość znamion przedmiotowych⁷. Na gruncie koncepcji materialno-objektywnej za współsprawstwo może odpowiadać także osoba, która nie zrealizowała w ogóle znamion czynu zabronionego, lecz zachowanie takiej osoby stanowiło warunek konieczny podjęcia bezpośredniej realizacji czynu, a osoba ta traktuje czyn osób trzecich jako swój własny⁸. Ma to szczególne znaczenie dla omawianego zagadnienia, gdyż do przypisania odpowiedzialności „słupowi” przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. popełnionego w ramach współsprawstwa konieczne jest ustalenie, że miał on zamiar bezpośredni dokonania oszustwa konkretnego pokrzywdzonego. Jest to jednak zagadnienie sporne w doktrynie⁹, gdyż według koncepcji formalno-objektywnej osoba, której zachowanie stanowiło jedynie warunek spełnienia czynu i która nie zrealizowała sama znamion bezpośredniego czynu, mogłaby odpowiadać jedynie za pomocnictwo¹⁰.

4. Odpowiedzialność „słupa” za pomocnictwo

Zgodnie z art. 18 § 3 k.k. „Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie”. Należy wskazać, że „Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo (formę niesprawczego współdziałania) jest ułatwienie sprawcy popełnienia czynu zabronionego. Pomocnictwo, które takiego efektu nie powoduje, jest działaniem prawnie obojętnym. Ułatwienie, do którego ustawodawca odwołuje się w treści art. 18 § 3 k.k., w przypadku pomocnictwa psychicznego, to forma wsparcia dla sprawcy, przy czym wsparcie to musi mieć charakter obiektywny i istotny, utwierdzić go w podjętej decyzji o popełnieniu czynu zabronionego. Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo psychiczne jest zatem podjęcie obiektywnie postrzegalnego oddziaływania na psychikę wykonawcy takiego czynu”¹¹. Jak wskazano wyżej, współsprawstwo może być również popełnione w sytuacji, kiedy dana osoba nie wykonuje sama znamion czynu, lecz istotnie ułatwia pozostałym osobom popełnienie czynu, a sama traktuje ten czyn jako własny. W tym przypadku różnica między współsprawstwem a pomocnictwem sprowadza się właśnie do tego, że w tym pierwszym wypadku zachowanie osoby

⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 259.

⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 260.

⁹ Zob. więcej na ten temat: K. Patora, *Współsprawstwo*, „Prokuratura i Prawo” 2020/3, s. 67 i n.

¹⁰ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 260.

¹¹ Wyrok SA w Warszawie z 14.08.2019 r., II AKa 98/19, LEX nr 2726853.

niedokonującej czynu wynika z treści porozumienia i podziału ról, podczas gdy w pomocnictwie takiego podziału brakuje¹².

Pomocnictwo stanowi odrębny rodzaj czynu zabronionego, którego znamiona określa przepis części ogólnej (art. 18 § 3 k.k.) oraz właściwy przepis części szczególnej¹³. Pomocnictwo stanowi rodzaj niesprawczego współdziałania, co oznacza, że „dla przyjęcia pomocnictwa niezbędne jest, znajdujące potwierdzenie w materiale dowodowym konkretnej sprawy, przekonanie sądu o tym, że istniała osoba indywidualnie oznaczona, względem działań której podejmowane były przez pomocnika czynności określone w dyspozycji przepisu art. 18 § 3 k.k. (oraz dyspozycji przepisu określającego znamiona przestępstwa, którego dopuszczał się sprawca), o tyle brak jest podstaw zarówno do twierdzenia, że osoba ta musi być z imienia i z nazwiska oznaczona w czynie przypisanym pomocnikowi, jak i do twierdzenia, że personalia tej osoby muszą być znane pomocnikowi”¹⁴. Oznacza to, że „Ułatwienie skierowane być musi zatem albo do indywidualnie oznaczonej osoby, albo do zindywidualizowanego kręgu osób. Nie jest możliwe przyjęcie realizacji znamion pomocnictwa w przypadku ułatwienia popełnienia czynu zabronionego bliżej niezindywidualizowanemu kręgowi osób, do «tłumu», a więc pomocnictwo *ad incertam personam*”¹⁵.

Pomocnictwo może zostać popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym, nawet wówczas, gdy czyn, przy którym pomagano, może być popełniony w zamiarze bezpośrednim¹⁶. Wynika to z tego, że pomocnictwo stanowi odrębny czyn zabroniony, a jego sprawca odpowiada w granicach swojej umyślności (art. 20 k.k.). Oznacza to, że pomocnik musi obejmować świadomością wszystkie elementy składające się na znamiona pomocnictwa, co nie jest równoznaczne z tym, że musi on obejmować świadomością i umyślnością znamiona czynu bezpośredniego sprawcy¹⁷. Innymi słowy, „Udzielający pomocy musi obejmować świadomością to, że podejmując określone czynności, ułatwia w ten sposób innej osobie popełnienie czynu zabronionego oraz to, że czyni to w odniesieniu do konkretnego, scharakteryzowanego w odpowiednim przepisie części szczególnej czynu zabronionego. Oznacza to zatem, iż musi on obejmować świadomością zarówno prawną charakterystykę czynu zabronionego, którego popełnienie ma zamiar ułatwić oraz mieć świadomość znaczenia swojego zachowania w tym w szczególności tego, że stanowi ono ułatwienie popełnienia czynu zabronionego przez inną osobę”¹⁸. Jest to jednak stanowisko nader formalistyczne, w szczególności co do wymogu rozumienia prawnego znaczenia zachowania bezpośredniego sprawcy. Jest to bowiem cecha typowa dla podżegania,

¹² O. Sitarz, [w:] *Prawo...*, s. 294.

¹³ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 281.

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego (dalej SN) z 20.10.2005 r., II KK 184/05, OSNKW 2005/12, poz. 120.

¹⁵ P. Kardas, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 463.

¹⁶ Zob.: wyrok SN z 18.09.2019 r., II KK 406/18, LEX nr 2756008; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021, s. 175.

¹⁷ O. Sitarz, [w:] *Prawo...*, s. 293.

¹⁸ Wyrok SO Warszawa-Praga w Warszawie z 29.07.2019 r., VI Ka 193/19, LEX nr 2713765; zob. też wyrok SA w Warszawie z 23.06.2020 r., II AKa 5/20, LEX nr 3049436.

w którym sprawca chce, ażeby druga osoba popełniła przestępstwo, a więc musi mieć zamiar bezpośredni popełnienia przestępstwa przez osobę trzecią. Przy pomocnictwie zaś, jak wskazano wyżej, wystarczający jest zamiar ewentualny, który cechuje się tym, że sprawca, przewidując możliwość popełnienia czynu, godzi się na to.

Na gruncie omawianego zagadnienia oznacza to, że tzw. „słup” musi mieć świadomość tego, że założone przez niego konto bankowe może zostać wykorzystane do popełnienia przestępstwa oszustwa. W głosowanym orzeczeniu SO w Świdnicy zwrócił także uwagę na istotną kwestię dowodową, a mianowicie, że „Przedstawiona przez obrońcę wersja zdarzenia, zgodnie z którą oskarżony miał zgubić jednocześnie zarówno dokumentację bankową, jak i telefon komórkowy, które to następnie przypadkowo trafiły do sprawcy przestępstwa oszustwa i zostały przez niego wykorzystane w przestępnym celu zaledwie trzy dni po zawarciu umowy rachunku bankowego, jawi się jako wysoce nieprawdopodobna, a wręcz niemożliwa”. W konsekwencji SO stwierdził słusznie, że „Zachowania oskarżonego w żaden sposób nie usprawiedliwia podnoszona przez obrońcę nieporadność i naiwność życiowa. W ocenie Sądu odwoławczego każda osoba dorosła, posiadająca zdolność rozumowania, jest świadoma, że udostępnianie osobom postronnym rachunku bankowego i swoich danych osobowych może być negatywne w skutkach”. Podobną argumentację wyraził także SO Warszawa-Praga w Warszawie w wyroku z 27.07.2016 r., VI Ka 375/16, stwierdzając, że „Zgodzić się należy z Sądem meriti, iż osoba dorosła, posiadająca pełną zdolność rozumowania, winna zdawać sobie sprawę, że udostępnianie osobom postronnym konta bankowego wraz z kartą bankomatową może być negatywne w skutkach. Gdyby przyjąć za wiarygodne twierdzenie oskarżonego, iż o założenie konta poprosił go mężczyzna znany jedynie z widzenia, których danych personalnych oskarżony nawet nie znał, to winno to skłonić P. A. do powzięcia wątpliwości o faktycznym przeznaczeniu konta bankowego dla owego mężczyzny. Zważyć należy, iż obecnie założenie konta bankowego w wielu bankach jest bezpłatne i prócz posiadania ważnego dowodu osobistego nie trzeba spełniać żadnych innych warunków, jak w przypadku np. umowy kredytu czy pożyczki. Gdyby więc nieustalony mężczyzna rzeczywiście potrzebował konta bankowego, na które mógłby przelewać środki finansowe pochodzące z legalnego źródła, założenie własnego konta nie wymagałoby od niego podjęcia zbyt wymagających czynności i poświęcenia dużej ilości czasu. Wobec powyższych rozważań nie sposób jest znaleźć żadnej racjonalnej przesłanki, aby móc uznać twierdzenia oskarżonego w zakresie braku wiedzy odnośnie do zamiaru użycia jego konta bankowego do celów przestępczych za wiarygodne”¹⁹.

Stanowisko odmienne, przypisujące oskarżonemu sprawstwo czynu z art. 286 § 1 k.k., wyraził SA w Krakowie, który stwierdził, że „Zachowanie oskarżonego nie było pomocnictwem, a współsprawstwem, bo nie ograniczył się on do założenia konta i przekazania instrumentów do dysponowania gromadzonymi na nim środkami. Oskarżony nie tylko udał się do wskazanego mu przez współników banku w celu założenia w nim rachunku, ale i zapewnił współnikom dostęp do tych pieniędzy, jako

¹⁹ LEX nr 2114139, <https://www.saos.org.pl/judgments/248023>.

pierwszy zauważył zaksięgowanie środków na koncie, następnie wypłacił pieniądze i zaniósł kierującemu akcją i za wykonane zadanie nie otrzymał wynagrodzenia, lecz partycypował w podziale zysków z przestępstwa. Jego zaangażowanie wskazuje, że traktował on nielegalne przedsięwzięcie jako «swoje» czyn, a choć nie realizował żadnego ze znamion czasownikowych czynu określonego w art. 286 § 1 k.k., to jego rola była kluczowa i warunkowała ostateczne powodzenie całej akcji²⁰. Przypisanie w tym przypadku oskarżonemu współsprawstwa czynu z art. 286 § 1 k.k., a nie jedynie pomocnictwa, jest jednak uzasadnione, gdyż wynika z odmiennego stanu faktycznego. Jak wskazywano wyżej, jeśli podział ról w popełnieniu czynu wynika z wcześniej zawartego porozumienia, a oskarżony traktuje czyn bezpośrednich sprawców jako swój, co wyraźnie wynika z uczestnictwa w podziale zysków, to zachowanie to realizuje znamiona współsprawstwa.

Jak już wspomniano, pomocnik musi co najmniej obejmować świadomością fakt, że jego działanie może zostać wykorzystane do popełnienia czynu zabronionego, i się na to godzić. Warto jest w tym miejscu przytoczyć wyrok SO w Gliwicach²¹ – w stanie faktycznym wyrokiem sądu I instancji uniewinniono M.P. od zarzucanego mu czynu z art. 286 § 1 k.k. i nie uwzględniono apelacji oskarżyciela publicznego, który zarzucał zrealizowanie znamion pomocnictwa do oszustwa. Sąd Okręgowy wyraził przekonanie, że „Udostępnianie konta innej osobie może, ale nie musi wiązać się z negatywnymi skutkami. Skarżący nie zauważa, że sam oskarżony wcześniej korzystał z konta swojej koleżanki. Opisał to w wyjaśnieniach i ma to wsparcie w historii jego rachunku bankowego”. Dalej SO stwierdził, że „Koleżanka, gdy już miała swoje konto, na nie przelewała pieniądze. Jeżeli zatem oskarżony miał takie doświadczenia, to jak można twierdzić, że udostępnienie komuś własnego konta bankowego oraz dokonywanie wypłat pieniężnych, «najpewniej służyć będzie przestępczemu procederowi». Oceniając możliwości intelektualne i doświadczenie życiowe oskarżonego, nie można pominąć, że w dacie czynu nie miał ukończonych 19 lat, posiada wykształcenie gimnazjalne, nie ma zawodu, pracował jako pracownik fizyczny i nie był karany. Nie przemawia to za tym, że przewidywał możliwość dokonania oszustwa przez inną osobę czy też godził się na to”²². Stanowisko to trzeba uznać za słuszne, gdyż zamiar ewentualny jako element znamion czynu zabronionego podlega dowodzeniu na zasadach ogólnych, co jest konsekwencją tego, że „Wynikające z art. 9 § 2 k.k. przewidywanie przez sprawcę możliwości popełnienia czynu zabronionego i bezpodstawne liczenie na to, że do tego nie dojdzie lub brak przewidywania przez sprawcę możliwości popełnienia czynu zabronionego wówczas, gdy miał on możliwość i powinność takiego przewidywania, to fakty podlegające dowodzeniu, jak inne znamiona typu czynu zabronionego”²³. Oznacza to, że „aby trafnie przypisać oskarżonemu odpowiedzialność za pomocnictwo, należy określić czynność wykonawczą, jakiej miał się dopuścić, oraz udowodnić, jakie faktycznie przestępstwo zostało za

²⁰ Wyrok SA w Krakowie z 21.11.2017 r., II AKa 274/17, LEX nr 2541508.

²¹ Wyrok SO w Gliwicach z 7.05.2019 r., VI Ka 191/19, LEX nr 2698856.

²² Wyrok SO w Gliwicach z 7.05.2019 r., VI Ka 191/19, LEX nr 2698856.

²³ Postanowienie SN z 7.10.2020 r., IV KK 403/20, LEX nr 3191813.

jakiego pomocą popełnione”²⁴. Ustalenie zatem tego, czy sprawca działał w zamiarze udzielania pomocy innym bezpośrednim sprawcom oszustwa, wymaga każdorazowo udowodnienia tego zamiaru na podstawie ustalonego stanu faktycznego.

Z kwestią ustalenia zamiaru dokonania pomocnictwa bezpośredniemu sprawcy wiąże się jeszcze jedno istotne zagadnienie. Mianowicie nader często zdarzają się sytuacje, gdy tzw. „słup” zakłada konto na rzecz osoby trzeciej, która dokonuje oszustw, a konto to jest wielokrotnie wykorzystywane w procederze przestępnym. Rodzi się zatem pytanie, czy ów „słup” powinien odpowiadać każdorazowo za dokonanie pomocnictwa do oszustwa pokrzywdzonego X, a następnie pokrzywdzonego Y, który został oszukany w ten sam sposób, lecz np. tydzień później. Odpowiedź na to pytanie jest negatywna. Z przywołanych wyżej judykatów wynika jasno, że pomocnik ma mieć świadomość tego, że jego działanie może zostać wykorzystane w zamiarze przestępnym. Nie można jednak oczekiwać w świadomości sprawcy zmaterializowania się zamiaru, że pomocnik będzie przypuszczał, iż bezpośredni sprawca oszuka konkretnie X. Dlatego też dla przypisania pomocnictwa do oszustwa wystarczające jest, że będzie on przypuszczał, iż założone konto może być wykorzystane dla celów oszukańczych. To z kolei powoduje, że uprzednie skazanie pomocnika za czyn z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k. na szkodę X musi eliminować możliwość kolejnego skazania za tożsamy czyn, dokonany jedynie na szkodę Y. Zgodnie z art. 17 § 1 pkt 7 Kodeksu postępowania karnego²⁵ postępowanie karne w takiej sytuacji podlega umorzeniu. W obu przypadkach zachowanie pomocnika jest tożsame i sprowadza się jedynie do założenia konta bankowego i jego udostępnienia bezpośredniemu sprawcy. Granice tożsamości czynu zostają zaś wyznaczone przez osobę sprawcy, dobro prawne, osobę pokrzywdzonego. W doktrynie procesu karnego wskazuje się, że zmiana tożsamości czynu zachodzi, gdy nastąpiła zmiana osoby sprawcy albo zmiana dobra prawnego, albo zmiana osoby pokrzywdzonego z jednoczesną zmianą miejsca czynu, czasu czynu i przedmiotu czynności wykonawczej; albo nastąpiła równoczesna zmiana miejsca, czasu czynu, przedmiotu wykonawczego i znamion czynu²⁶. *A contrario* zatem nie dochodzi do zmiany tożsamości czynu w sytuacji, kiedy co prawda nastąpiła zmiana pokrzywdzonego, ale nie nastąpiła zmiana miejsca czynu, jego czasu i przedmiotu czynności wykonawczej – przy czym dla wyłączenia tożsamości czynu wystarczająca jest jakakolwiek zmiana. Opis czynu przypisanego pomocnikowi polega z kolei na wskazaniu, na czym jego istotne pomocnictwo polegało (jak w glosowanym orzeczeniu). Miejsca i czas jego działania pozostają więc bez zmian, gdyż czyn sprowadza się do zawarcia umowy rachunku bankowego, co było zachowaniem jednorazowym. Z kolei przedmiot czynności wykonawczej w tym przypadku nie występuje. Dopiero czynność wykonawcza bezpośredniego sprawcy oddziałuje na przedmiot czynności wykonawczej. Skoro zachowanie pomocnika było jednorazowe, to nie może on ponosić dalszej odpowiedzialności za kolejno ujawniane

²⁴ Wyrok SO Warszawa-Praga w Warszawie z 27.07.2016 r., VI Ka 375/16, LEX nr 2114139.

²⁵ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.) – dalej k.p.k.

²⁶ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 31–32.

czynny dokonane przez bezpośredniego sprawcę za pomocą założonego przez „słupa” konta bankowego, ponieważ karę za swoje zachowanie już poniósł.

5. Pomocnictwo do dokonania oszustwa a czyn z art. 299 § 1 k.k.

Na tle omawianego stanu faktycznego rozważenia wymaga jeszcze kwalifikacja z art. 299 § 1 k.k., co do którego w I instancji właściwym do rozpoznania jest sąd okręgowy (art. 25 § 1 pkt 2 k.p.k.). Zgodnie z art. 299 § 1 k.k. „Kto środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, posiada, używa, przekazuje lub wywozi za granicę, ukrywa, dokonuje ich transferu lub konwersji, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”. Do zespołu znamion tego czynu również zatem należy czynność wykonawcza polegająca na „pomaganiu do przenoszenia ich własności lub posiadania”. Przystępstwo z art. 299 § 1 k.k. stanowi odpowiedzialność „za pomocnictwo *sui generis* w zakresie przenoszenia własności lub posiadania. Chodzi tutaj o pomoc w odniesieniu do zachowań formalnie poprawnych, które prowadzą do przeniesienia prawa własności, a nawet okoliczności faktycznej, czyli posiadania”²⁷.

Na tle tego czynu również wskazuje się, że „Dla odpowiedzialności za występki z art. 299 § 1 k.k. nie jest konieczne, aby sprawca miał pełną wiedzę co do konkretnych okoliczności czynu zabronionego, z którego pochodzą «prane» środki”²⁸. Analogicznie wszak sytuacja wygląda w przypadku pomocnictwa. Rozgraniczenie pomiędzy pomocnictwem do oszustwa a realizacją znamion czynu z art. 299 § 1 k.k. komplikuje dodatkowo to, że „Przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa określonego w art. 299 § 1 k.k. są wymienione w tym przepisie «środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości» pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z popełnienia czynu zabronionego”²⁹. Cytowanej uchwale nadano zresztą moc zasady prawnej. W doktrynie jednak spotkała się ona z odmiennym przyjęciem. Wskazuje się bowiem, że „art. 299 § 1 k.k. nie mówi o środkach majątkowych stanowiących korzyść związaną z popełnieniem czynu zabronionego, a o środkach pochodzących z tej korzyści. Gdyby ustawodawca chciał pod pojęciem «brudnych pieniędzy» rozumieć samą uzyskaną z czynu zabronionego korzyść, to posłużyłby się zapewne zwrotem «korzyści uzyskanej z czynu zabronionego», *per analogiam* do znamion przestępstwa paserstwa z art. 291 § 1 k.k. Co znamienne, takiego analogicznego określenia użyto w sentencji omawianej uchwały, mianowicie – środki majątkowe

²⁷ J. Potulski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2020, s. 1848.

²⁸ Wyrok SA w Warszawie z 25.02.2022 r., II AKa 204/20, LEX nr 3333184.

²⁹ Uchwała SN 7 sędziów z 18.12.2013 r., I KZP 19/13, OSNKW 2014/1, poz. 1.

pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z czynu zabronionego. Sformułowania tego użył SN, niemniej jednak nie pojawia się ono w ustawie³⁰. Oznaczałoby to, co zresztą byłoby zgodne z postulatem racjonalnego ustawodawcy, że za pomocnictwo odpowiadałby „słup”, który pomaga ukryć bezpośrednią korzyść z przestępstwa, natomiast z art. 299 § 1 k.k. odpowiadałby „słup” ukrywający pośrednie korzyści. Tym samym nie dochodziłoby tutaj do uniknięcia odpowiedzialności karnej tego pierwszego³¹.

6. Zakończenie

W ramach podsumowania powyższych rozważań należy podzielić stanowisko wyrażone w wyroku SO w Świdnicy. Stan faktyczny, w którym tzw. „słup” zakłada na swoje dane osobowe konto bankowe, nawet jeśli za tę czynność otrzymuje swego rodzaju gratyfikację, a konto to zostało następnie wykorzystane do przestępnego procederu, może być co najwyżej kwalifikowane jako pomocnictwo do dokonania oszustwa. Sprawca taki musi sobie zdawać sprawę z tego, że oddanie osobie trzeciej pełnych danych do konta może spowodować, iż zostanie ono wykorzystane do popełnienia przestępstwa oszustwa, co w dzisiejszych czasach jest wiedzą powszechną. Pomocnik nie musi jednak uświadamiać sobie, którego pokrzywdzonego zamierza oszukać bezpośredni sprawca. To z kolei prowadzi do konkluzji, że uprzednie skazanie takiego pomocnika za pomocnictwo do czynu, którym poszkodowany został X, stanowi negatywną przesłankę dla kolejnego postępowania, w którym pokrzywdzonym będzie Y, jako że czyn sprawcy pozostaje ten sam i został on już osądzony.

Bibliografia

1. Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
2. Kardas P., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
3. Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021.
4. Patora K., *Ograniczenia możliwości zastosowania znamienia pochodzenia „korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego” z art. 299 § 1 Kodeksu karnego*, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* 2019, nr 1, <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2019.1.3>.
5. Patora K., *Współsprawstwo*, *Prokuratura i Prawo* 2020, nr 3.
6. Potulski J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2020.

³⁰ A. Rychlewska, *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”*. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2013 r., I KZP 19/13, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015/3, s. 113.

³¹ K. Patora, *Ograniczenia możliwości zastosowania znamienia pochodzenia „korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego” z art. 299 § 1 Kodeksu karnego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019/1, <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2019.1.3>, s. 16.

7. Rychlewska A., *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”*. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2013 r., I KZP 19/13, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2015, z. 3.
8. Sitarz O., [w:] *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2020.
9. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.